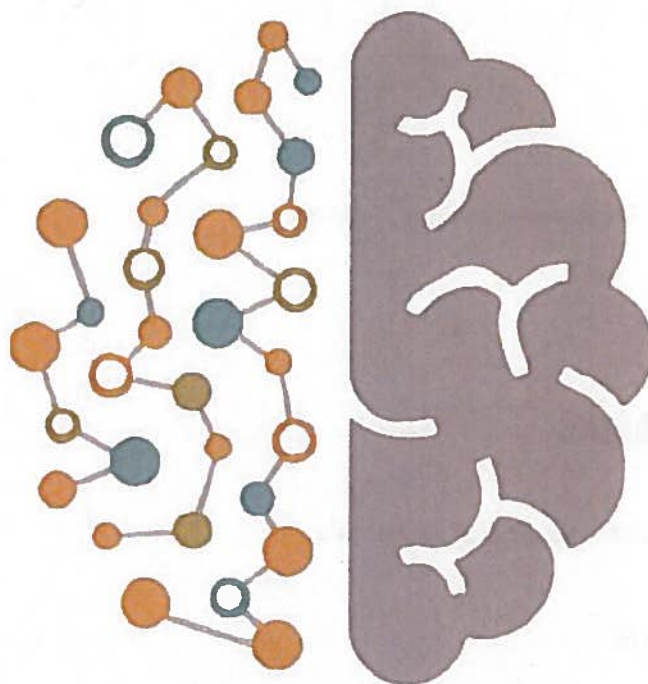

LIMC

LAND INFORMATION MANOEUVRE CENTRE

Weekly Des- / Misinformatie

Week 32, 28 JULI t/m 04 AUG 2020

Inhoudsopgave

---

1. Leeswijzer
2. Inleiding
3. Conclusies
4. Verdieping: Telegram messaging platform
5. Narratief 5G
6. Narratief [REDACTED]
7. Narratief Rusland versus Europese Unie
8. Narratief Virus

Bijlagen

[1] Leeswijzer

In het eerste deel van dit product leest u de actuele updates van de vier gevestigde desinformatie-narratieven: 5G, ██████████ Rusland vs. Europese Unie en het Virus-narratief. In het tweede gedeelte leest u een onderwerp ter verdieping. Deze week: het messaging platform Telegram als mogelijk verspreidingsmiddel voor zowel des-/misinformatie en het overheidsnarratief.

In dit product wordt gewerkt met een mate van waarschijnlijkheid in relatie tot de gegeven duiding, conclusies of assessments. In de onderstaande tabel is de mate van waarschijnlijkheid toegelicht.

Terminologie	Confidence level
Hoogstwaarschijnlijk	80-90%
Waarschijnlijk	60-80%
Mogelijk	40-60%
Onwaarschijnlijk	20-40%
Hoogst onwaarschijnlijk	0-20%

[2] Inleiding

Des- en misinformatie in relatie tot COVID-19 hebben een negatief effect op onze samenleving. De overheid wordt daar in toenemende mate mee geconfronteerd. Het duiden van des- en misinformatie in relatie tot COVID-19 is essentieel om snel te kunnen bepalen of, hoe en door wie gereageerd moet worden op een bepaald narratief.

Als ondersteuning richt het LIMC zich op het interpreteren van beschikbare data en het schrijven van aanvullende *assessments*. Dit doet het LIMC aan de hand van de volgende hoofd- en deelvragen:

Hoofdvraag:

In hoeverre beïnvloedt des- en misinformatie in relatie tot COVID-19 de Nederlandse samenleving?

Deelvragen:

1. Wat zijn de heersende narratieven of thema's?
2. Wat is de invloed van des- en misinformatie in relatie tot COVID-19 op het openbaar bestuur?
3. Wat is de invloed van des- en misinformatie in relatie tot COVID-19 op de Nederlandse cohesie?

De vier heersende narratieven uit deelvraag 1 worden wekelijks gemonitord door het LIMC. Dit product schetst de ontwikkelingen die deze narratieven de komende drie maanden mogelijk door zullen maken. De verschillende narratieven zijn onderworpen aan een aantal analysetechnieken die tot *scenario building* leiden. Het resultaat hiervan is een overzicht van mogelijke toekomstscenario's per narratief voor de korte termijn (tot oktober 2020).

Gezien de huidige juridische restricties op deze opdracht zijn wij beperkt in het monitoren van de scenario's. Het is vooralsnog niet mogelijk om bronmateriaal met persoonsgegevens te verwerken in onze analyses. Om deze reden zijn wij genooddaakt onze assessments hoofdzakelijk te baseren op berichtgeving in nieuwsmedia. Daarnaast beperken de juridische restricties het LIMC om de intentie van bronnen te onderzoeken. Het is hierdoor onmogelijk om te achterhalen of er sprake is van des- of misinformatie. Derhalve wordt in dit stuk enkel gesproken over des-/ misinformatie.

Tot slot hebben we een drietal mogelijke scenario's opgenomen (zie bijlage 5) die gelden voor de middellange termijn (tot januari 2021). Deze scenario's zijn niet toegespitst op onze heersende narratieven, maar behelzen de mogelijke impact van des- en misinformatie in zijn geheel. Dit is nodig om de termijn te kunnen verlengen naar zes maanden (de narratieven veranderen te snel om hierover op zulk een termijn uitspraken te doen) en om te voorkomen dat we eventuele nieuw opkomende narratieven over het hoofd zien door onze focus te veel op onze vier heersende narratieven te leggen.

[3] Conclusies

Heersende narratieven

- In de afgelopen week is het 5G-narratief niet opvallend veel meer in de traditionele media belicht geweest dan voorheen. Hiermee blijft het "narratief dooft uit" scenario valide. Na het verlies van het kort geding van Stop5GNL dient het hoger beroep op 18 augustus 2020. Naarmate deze datum dichterbij komt, zal berichtgeving hierover mogelijk meer aandacht genereren voor dit narratief.
- De afgelopen week heeft het '██████' narratief zich ontwikkeld richting het "gevaarlijker dan virus" scenario door hernieuwde aandacht in de media, mede door ██████ zelf. Binnen het narratief zelf hebben zich geen significante wijzigingen op het gebied van des-/misinformatie voorgedaan. Met name het belichten van de onduidelijkheid over veiligheid van een vaccin is mogelijk een voedingsbodem voor dit narratief. Het is mogelijk dat er juist doordat de nadruk gelegd wordt op ontkrachting, er meer aandacht voor dit narratief gegenereerd wordt op verscheidene mediaplatforms.
- Afgelopen week is het Rusland vs. Europese Unie narratief zich gaan ontwikkelen van het "Europa houdt stand" scenario richting het "Eurosceptis" scenario. Berichten over een vergevorderd Russisch vaccinatieprogramma tegen COVID-19 zijn afgelopen weken overgenomen door diverse nieuwsmedia. Het is waarschijnlijk dat Russische berichtgeving zich de komende periode gaat richten op deze 'overwinning' in de race naar een vaccin. Ook de Russische desinformatie campagnes in Roemenië geven aan dat Rusland de COVID-19 crisis waarschijnlijk verder inzet om de Europese eenheid aan te tasten.
- Afgelopen week heeft het Virus-narratief zich verder ontwikkeld binnen het "tegen het nieuwe normaal" scenario. De aanscherping van de plaatselijke mondkapjesplicht gaat waarschijnlijk leiden tot meer weerstand bij de actiegroepen. Daarnaast gaat het recent (tijdelijke) schorsen van de sociale media pagina's van actiegroepen waarschijnlijk leiden tot een verplaatsing van het online verspreiden van alternatieve mediaberichten naar afgeschermd omgevingen. Het schorsen van de pagina's kan ook mogelijk leiden tot nieuwe aandacht in de traditionele media.

Verdieping Telegram messaging platform

- Het is mogelijk dat Telegram een grotere rol gaat spelen in de verspreiding van COVID-19 gerelateerde des-/misinformatie in Nederland.
- Telegram is met succes ingezet als verspreidingsmiddel van des-/misinformatie in het buitenland door verschillende (statelijke) actoren.
- Nederlandse actiegroepen tegen COVID-19 maatregelen beschikken al over Telegram kanalen die men gebruikt om afgeschermd zichzelf te organiseren.
- Het harde 'anti-nepnieuws' beleid van o.a. Facebook en Twitter dwingt actiegroepen om hun verspreiding van des-/misinformatie te verplaatsen naar chatapplicaties zoals Telegram.

[4] Verdieping: Telegram messaging platform

Aanleiding

Het verdiepingsstuk van deze week gaat over de mogelijke rol van de chatapplicatie Telegram in het verspreiden van des-/misinformatie binnen de Nederlandse samenleving. Daarnaast wordt ook ingegaan op de mogelijke rol die de applicatie kan bieden voor de Nederlandse overheid in het benaderen van groepen mensen binnen de Nederlandse samenleving die niet of nauwelijks via de traditionele mediakanalen zijn te bereiken.

Op 20 juli 2020 publiceerde de Computational Propaganda Project (COMPROP) van Oxford Universiteit een onderzoek over de rol van chatapplicatie zoals Telegram in de verspreiding van des-/misinformatie. [1] De onderzoekers concluderen dat de verspreiding van des-/misinformatie via Telegram groter is dan voorheen gedacht werd. Daarnaast zijn er op 29 en 30 juli 2020 verschillende grote Nederlandse actiegroepen tegen COVID-19 maatregelen (tijdelijk) geblokkeerd door Facebook en Twitter. De sociale mediabedrijven kwamen tot dit besluit nadat zij hadden beoordeeld dat de groepen zich schuldig maakten aan het verspreiden van foutieve informatie. [2] [3] In reactie op deze blokkades riepen leden van deze groepen op om over te stappen op Telegram om zodoende de 'censuur' te omzeilen.

Context

Telegram is een populaire chatapplicatie met wereldwijd meer dan 400 miljoen gebruikers. [4] Het is vergelijkbaar met de chatapplicatie Whatsapp. Telegram is ontworpen om vooral de privacy van haar gebruikers te garanderen. De applicatie beschikt dan ook over functies zoals privé chatgroepen, end-to-end versleuteling en zelfverwijderende berichten. [5] Een groot verschil met andere chatapplicaties is de functie van kanalen. Een groepskanaal is een eenzijdige groepsgesprek waarbij de beheerder van het kanaal berichten stuurt naar de leden. Er zit geen limiet aan de hoeveelheid gebruikers die zich kunnen abonneren op een kanaal. [6] Er bestaan twee categorieën kanalen; openbare en privékanalen. Iedere Telegram gebruiker kan zich abonneren op een openbaar kanaal en de berichten die hierop geplaatst worden zijn ook door iedereen te lezen. Deze kanalen worden door Telegram zelf gemonitord en kanalen die bijvoorbeeld des-/misinformatie delen worden verwijderd. [7] Privékanalen zijn daarentegen enkel op uitnodiging te abonneren en worden ook niet door Telegram gecontroleerd. [8] [9]

[1] COMPROP, <https://comprop.ox.ac.uk/research/junk-news-telegram/> (geraadpleegd op 04-08-2020).

[2] NU.nl, <https://www.nu.nl/tech/6067478/nederlandse-groep-die-tegen-15-meter-afstand-is-tijdelijk-van-facebook-af.html> (geraadpleegd op 04-08-2020).

[3] Viruswaarheid, <https://twitter.com/viruswaarheid/status/1288764943219777536> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[4] Telegram, <https://telegram.org/blog/400-million> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[5] Techcrunch, <https://techcrunch.com/2013/10/27/meet-telegram-a-secure-messaging-app-from-the-founders-of-vk-russias-largest-social-network/> (geraadpleegd op 29-07-2020).

[6] Telegram FQA, https://telegram.org/faq_channels#q-how-are-public-and-private-channels-different (geraadpleegd op 03-08-2020).

[7] Digit.nl, <https://www.digit.nl/news/apps/telegram-reinforces-its-messaging-app-with-new-verification-tools-to-help-curb-misinformation-around-53386.html> (geraadpleegd op 04-08-2020).

[8] Telegram, https://telegram.org/faq_channels#q-how-are-public-and-private-channels-different en Straittimes, <https://www.straitstimes.com/opinion/telegrams-secret-chats-and-lots-a-boon-for-us> (beiden geraadpleegd op 04-08-2020).

Vanwege de schaalgrootte, de anonimiteit en het gebruiksgemak van Telegram is deze applicatie populair onder groepen en bewegingen die hun communicatie willen afschermen. [1] [2] Ten eerste zijn er de (politieke) bewegingen die door overheden onderdrukt worden en de anonimiteit van Telegram gebruiken om zichzelf te organiseren. Een voorbeeld hiervan is de protestbeweging in Hong Kong welke op grote schaal gebruik maakt van Telegram sinds 2019 om zo te ontkomen aan Chinese monitoring op sociale media. [3]

Ten tweede trekt de anonimiteit en reikwijdte van Telegram ook partijen aan die snel een grote groep mensen wil beïnvloeden doormiddel van het verspreiden van des-/misinformatie. Uit het onderzoek van COMPROP is naar voren gekomen dat in de top 12 Engelstalige Telegram nieuwskanalen vier kanalen staan die meermaals beschuldigd zijn van het verspreiden van des-/misinformatie. [4] Volgens de onderzoekers is Telegram een belangrijk platform voor de groepen die achter deze vier kanalen zitten. De bezoekersaantallen van de Britse rechtsextremistische website TR.news op Facebook en Telegram worden hierbij als voorbeeld gebruikt door de onderzoekers. Gemiddeld krijgt TR.news in de periode 2018-2019 op Facebook 600.000 bezoekers terwijl op Telegram het kanaal 8,4 miljoen bezoekers trekt. [5] Naast de potentiële reikwijdte van Telegram wordt het voor groepen die des-/misinformatie verspreiden steeds moeilijker om actief te zijn op de klassieke sociale media platforms zoals Facebook en Twitter. Om de hoeveelheid desinformatie op sociale media in te dammen wordt er tegenwoordig veel druk gelegd op sociale mediabedrijven. [6] Vanwege deze hardere aanpak van klassieke sociale media platforms zoeken groepen en bewegingen hun toevlucht in nieuwe applicaties zoals Telegram. Voorbeelden van deze verschuiving zijn extreemrechtse groepen in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. [7] [8]

Ten derde wordt Telegram waarschijnlijk ook ingezet door statelijke actoren als middel in beïnvloedingscampagnes. Een recent onderzoek van Oekraïense journalisten suggereert dat partijen gelieerd aan Rusland gebruik maken van Telegram om desinformatie te verspreiden onder de Oekraïense bevolking. Aangezien Oekraïne in de top-5 staat van Telegram-gebruikers is het waarschijnlijk dat de chatapplicatie bewust is gekozen door de Russische partijen vanwege het bereik dat men ermee kan hebben in het land. [9]

[1] The New York Times, <https://www.nytimes.com/2018/05/02/world/europe/telegram-iran-russia.html> (geraadpleegd op 30-07-2020).

[2] Independent, <https://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/news/telegram-knew-isis-communicate-6742126.html> (geraadpleegd op 29-07-2020).

[3] Bloomberg, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-08-15/hong-kong-protests-drive-surge-in-popular-telegram-chat-app> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[4] COMPROP, <https://comprop.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/93/2020/07/Iunk-News-Distribution-on-Telegram-Data-Memo.pdf> p. 2-3 (geraadpleegd op 03-08-2020).

[5] Ibid, p. 2.

[6] Politico, <https://www.politico.eu/article/facebook-avaaz-covid19-coronavirus-misinformation-fake-news/> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[7] COMPROP, <https://comprop.oii.ox.ac.uk/research/iunk-news-telegram/> (geraadpleegd op 28-07-2020).

[8] Verint Research Lab, <https://cis.verint.com/2020/03/30/white-supremacy-telegram-channels-encourage-spreading-covid-19-and-sowing-chaos/> (geraadpleegd 29-07-2020).

[9] Euromaidan Press, <http://euromaidanpress.com/2020/07/17/telegram-the-russian-messaging-app-at-the-heart-of-a-major-influence-operation-in-ukraine/> (geraadpleegd op 03-08-2020).

Aangezien Telegram de anonimiteit van haar gebruikers goed probeert te waarborgen is het nagenoeg onmogelijk om exacte cijfers te vinden over het gebruik van de chatapplicatie per land. Het is daarom onduidelijk hoeveel Nederlandse Telegram-gebruikers er actief zijn op dit moment. Eén bericht uit 2016 van Telegram zelf stelt dat Nederland toentertijd 800.000 gebruikers had. [1] Wel is bekend dat Telegram een veelgebruikt chatapplicatie is in het criminele milieu in Nederland. [2]

Telegram is een bekende chatapplicatie onder de Nederlandse actiegroepen tegen COVID-19 maatregelen en wordt gebruikt als alternatief op de traditionele Facebook en Twitterpagina's. Ten eerste verwijst de actiegroep Viruswaanzin openlijk op hun website naar hun openbare Telegram kanaal en vermeldt daarbij ook dat deze gebruikt wordt als een "back-up middel tegen censuur". [3] Dit kanaal heeft ten tijde van dit schrijven 4326 leden. [4] Ook alternatieve mediawebsites zoals Café Weltschmerz, Ella Ster, Coronanuchterheid en NineForNews promoten ook Telegram kanalen. [5] Daarnaast zijn meer Telegram-kanalen in aanbouw door alternatieve websites zoals WeesDeWeerstand, DLM Plus, The Post Online, Frontnieuws en Common Sense TV. [6]

Ten tweede werden op 29 en 30 juli 2020 verschillende Facebook- en Twitteraccounts van Nederlandse actiegroepen tegen de COVID-19 maatregelen (tijdelijk) geblokkeerd vanwege het verspreiden van des-/misinformatie. [7] [8] Op Facebook is waargenomen dat onder de leden de discussie ontstond over het overstappen op andere chat applicaties zoals Telegram. [9] Het is mogelijk dat volgers van deze actiegroepen inderdaad alternatieve applicaties gaan gebruiken om contact te onderhouden en informatie met elkaar te delen. In Brazilië zijn voorbeelden geweest dat een tijdelijke blokkade van Whatsapp geleid heeft tot een piek in aanmeldingen voor Telegram. In 2015 werd Whatsapp 48 uur lang geblokkeerd en in 2016 werd de chatapplicatie 72 uur lang ontoegankelijke gemaakt. Deze blokkades leidde respectievelijk tot 5,7 en 7 miljoen nieuwe aanmeldingen bij Telegram. [10]

[1] Androidplanet, <https://www.androidplanet.nl/apps/telegram-gebruikers/> (geraadpleegd op 04-08-2020).

[2] AD, <https://www.ad.nl/innenland/criminelen-handelen-op-berichtenapp-heb-je-geld-ik-heb-een-pistool-voor-3k~ab66bdd0/> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[3] Viruswaanzin, <https://viruswaanzin.nl/hoe-kan-ik-helpen/> (geraadpleegd op 30-07-2020).

[4] <https://t.me/viruswaanzin> (geraadpleegd op 30-07-2020).

[5] <https://www.cafeweltschmerz.nl/>, <https://www.ellaster.nl/contact/>, <https://corona-nuchterheid.nl/contact/>, <https://www.ninefornews.nl/telegramkanaal/> (allen geraadpleegd op 30-07-2020).

[6] Zie o.a. <https://t.me/weesdeweerstand>, <https://t.me/dlmplus>, <https://t.me/thepostonline>, <https://t.me/frontnieuws>, <https://t.me/commonsensetv> (allen geraadpleegd op 28-07-2020).

[7] NU.nl, <https://www.nu.nl/tech/6067478/nederlandse-groep-die-tegen-15-meter-afstand-is-tijdelijk-van-facebook-af.html> (geraadpleegd op 04-08-2020).

[8] Viruswaarheid, <https://twitter.com/viruswaarheid/status/1288764943219777536> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[9] Nee tegen Corona maatregelen, <https://www.facebook.com/groups/765721220857205/?ref=share> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[10] Business of Apps, <https://www.businessofapps.com/data/telegram-statistics/> (geraadpleegd op 31-07-2020).

Telegram is echter niet enkel een chatapplicatie waarop des-/misinformatie gedeeld wordt. Aziatische overheden hebben eigen overheidskanalen opgericht tijdens de COVID-19 crisis om groepen mensen te bereiken en te informeren over hun beleid. [1] [2] Zo heeft bijvoorbeeld de Maleisische overheid een kanaal opgericht speciaal om desinformatie te ontkrachten. [3] Ook in Europa hebben overheden Telegram kanalen opgericht in de strijd tegen desinformatie. Zo hebben Duitsland, Spanje en Italië tussen de 300.000 en 600.000 volgers op hun officiële overheidskanalen. [4] [5]

Duiding

Het is mogelijk dat Telegram een grotere rol gaat spelen in de verspreiding van COVID-19 gerelateerde des-/misinformatie in Nederland. Ten eerste toont onderzoek aan dat Telegram in het buitenland met succes is ingezet bij het anoniem verspreiden van verkeerde informatie aan grote groepen mensen door verschillende soorten groepen. Ten tweede hebben meerdere Nederlandse actiegroepen, die bekendstaan om het verspreiden van des-/misinformatie, al openbare en privé Telegram kanalen. Ten derde leidt het steeds hardere beleid van klassieke sociale media platforms, zoals Facebook en Twitter, tegen des-/misinformatie mogelijk tot een migratie van actiegroepen naar alternatieve chatapplicaties. In het buitenland is in het verleden al aangetoond dat Telegram een populair alternatief is. Hoewel het onduidelijk is hoeveel Nederlanders Telegram als een chatapplicatie gebruiken, wordt het wel veelvuldig gepromoot door leden van actiegroepen tegen de COVID-19 maatregelen. Hiermee gaat mogelijk een deel van de des-/misinformatiestromen in de toekomst verspreid worden over deze verschillende kanalen.

Handelingsperspectief

Omdat het harde 'anti-nepnieuws' beleid van de klassieke sociale media zeer waarschijnlijk niet zal afzwakken is het mogelijk dat leden van de actiegroepen tegen COVID-19 maatregelen gaan overstappen op Telegram. Om het overzicht in de verschillende des-/misinformatie narratieven niet te verliezen is het noodzakelijk dat betreffende instanties deze kanalen in kaart te brengen en gaan monitoren. Daarnaast ligt er een kans voor de Nederlandse overheid om haar eigen beleid te delen en toe te lichten via Telegram. De chatapplicatie biedt mogelijk toegang tot een publiek die via de traditionele mediakanalen moeilijk is te bereiken voor de overheid.

[1] East Asia Forum, <https://www.eastasiaforum.org/2020/05/01/responding-to-covid-19-with-telegram/> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[2] Channel News Asia, <https://www.channelnewsasia.com/news/commentary/coronavirus-covid-19-government-telegram-whatsapp-fake-news-info-12707902> (geraadpleegd op 31-07-2020).

[3] The Star, <https://www.thestar.com.my/tech/tech-news/2020/03/16/covid-19-mcmc-launches-telegram-channel-for-anti-fake-news-portal-sebenarnyamy> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[4] Telegram, <https://telegram.org/blog/coronavirus> (geraadpleegd op 28-07-2020).

[5] Zie o.a. https://t.me/Corona_Infokanal_BMG <https://t.me/sanidadgob> <https://t.me/MinisteroSalute> (geraadpleegd op 28-07-2020).

[5] Narratief 5G

Dit betreft de uitkomst van een kwalitatieve analyse. Derhalve is er geen schaalverdeling zichtbaar op het assenkruis.

Samenvatting narratief

Volgens dit narratief zouden mensen door 5G-straling vatbaarder zijn voor COVID-19 doordat het immuunsysteem aangetast zou worden, of zelfs dat 5G-zenders het virus verspreiden. Dit heeft geleid tot tientallen branden in zendmasten. (Zie voor volledig narratief bijlage 1)

Huidig scenario “Narratief dooft uit”

In navolging van de reeks zendmastbranden in april en mei 2020 heeft de politie een aantal verdachten gearresteerd. Hierna is er een significante daling in het aantal zendmastbranden te zien in juni 2020, waarbij de laatste op 22 juni was. Daarnaast verloor de stichting Stop5GNL het kortgeding op 4 mei om de uitrol van het 5G-netwerk te voorkomen. De genoemde stichting heeft hoger beroep tegen deze uitspraak aangetekend. De traditionele media geven inmiddels nauwelijks nog aandacht aan het onderwerp.

Subconclusie

In de afgelopen week is het 5G-narratief niet opvallend veel meer in de traditionele media belicht geweest dan voorheen. Hiermee blijft het “narratief dooft uit” scenario valide. Na het verlies van het kort geding van Stop5GNL dient het hoger beroep op 18 augustus 2020. Naarmate deze datum dichterbij komt, zal berichtgeving hierover mogelijk meer aandacht genereren voor dit narratief.

Traditionele media [1]:

In het Algemeen Dagblad is wederom aandacht gegeven aan "Complotdenken over 5G en de pandemie" [2]. Het dagblad gaat in dit artikel in op de beweegredenen van mensen die in het verband tussen 5G en het Corona-virus geloven. Diverse andere traditionele media hebben het artikel inmiddels ook geplaatst. [3]

Niet-traditionele media [1]:

Geen significante berichtgeving

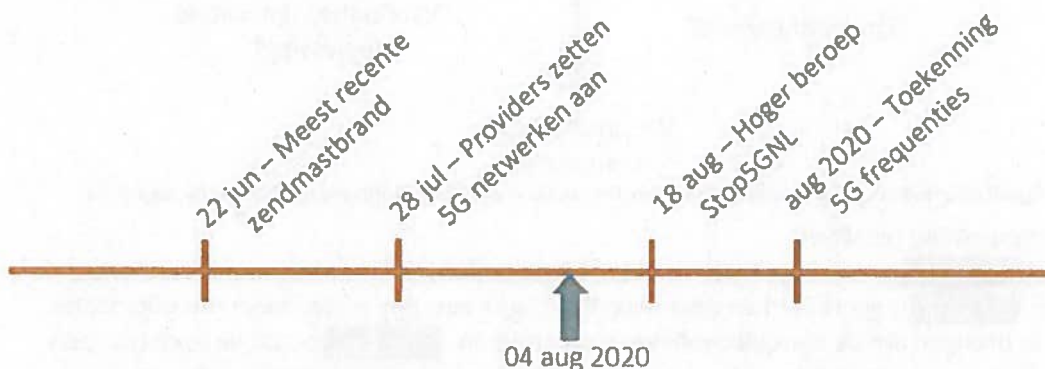
Alternatieve media [1]:

Op verschillende webpagina's is de datum van het hoger beroep na het verlies van het kort geding van de stichting Stop5GNL bekend gemaakt: 18 augustus 2020 [4] [5]

Sociale media [1]:

Geen significante berichtgeving

Actueel

[1] Definitie verschillende categorieën media zie "Bijlage 5".

[2] AD.nl, <https://www.ad.nl/binnenland/complotdenken-over-5g-en-de-pandemie-hoe-een-twitterstorm-zendmasten-kan-vellen~ae8c19ed/> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[3] de Gelderlander, <https://www.gelderlander.nl/binnenland/complotdenken-over-5g-en-de-pandemie-hoe-een-twitterstorm-zendmasten-kan-vellen~ae8c19ed/> (geraadpleegd op 03-08-2020).

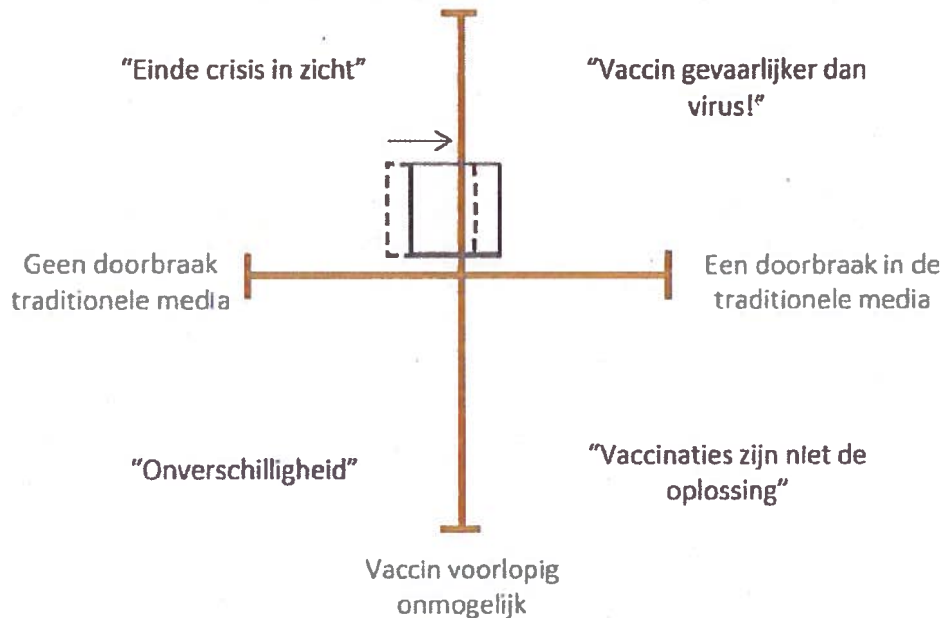
[4] Sglsnietoke.nl, <https://Sglsnietoke.nl/actie/> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[5] stichting vaccinvrij.nl, <https://stichtingvaccinvrij.nl/5g-en-vaccinaties-ziet-u-de-overeenkomsten/> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[6] Narratief

Vaccin binnen handbereik

Dit betreft de uitkomst van een kwalitatieve analyse. Derhalve is er geen schaalverdeling zichtbaar op het assenkruis.

Samenvatting narratief

Het [redacted] anti-vaccinatie narratief beweert dat het coronavirus in laboratoria van [redacted] is gecreëerd en doelmatig losgelaten zou zijn, onder meer om microchips in te brengen om de wereldbevolking te controleren. [redacted] zou dit virus ontworpen hebben om veel winst te maken met de verkoop van verplichte vaccins. (Zie voor volledig narratief bijlage 2)

Huidige scenario "Einde crisis in zicht"

De ontwikkeling van een effectief vaccin is in een stroomversnelling geraakt. Hierdoor lijkt het reëel dat er binnen afzienbare tijd een vaccinatieprogramma opgezet kan gaan worden tegen COVID-19. Het anti-vaccinatie narratief leeft onder de bevolking, maar weet vooralsnog niet veel aandacht of aanhang te genereren in Nederland.

Daarnaast is in de traditionele media nog wel meer aandacht voor het beëindigen van de COVID-19-crisis dan voor de complottheorieën omtrent dit narratief.

Subconclusie

De afgelopen week heeft het [redacted] narratief zich ontwikkeld richting het "gevaarlijker dan virus" scenario door hernieuwde aandacht in de media, mede door [redacted] zelf. Binnen het narratief zelf hebben zich geen significante wijzigingen op het gebied van des-/misinformatie voorgedaan. Met name het belichten van de onduidelijkheid over veiligheid van een vaccin is mogelijk een voedingsbodem voor dit narratief. Het is mogelijk dat er juist doordat de nadruk gelegd wordt op ontkrachting, er meer aandacht voor dit narratief gegenereerd wordt op verscheidene mediaplatforms.

Traditionele media:

De afgelopen week meermaals in het nieuws geweest. Ten eerste om samenzweringstheorieën te ontzenuwen [1], ten tweede door een Formule 1 coureur, die kritiek geuit heeft op de ontwikkeling van een vaccin tegen het Corona-virus [2]. Ten derde heeft hij zelf kritiek gegeven op het test beleid in de Verenigde Staten [3] en op de uitspraken van een techmiljardair en ondernemer die "wilde beweringen" over het Corona-virus gedaan heeft [4].

Niet-traditionele media:

In de niet-traditionele media wordt de reactie van de afgevoerde op dit narratief aangehaald [5]. Daarnaast is er aandacht gegeven aan de uitspraken van de eerder genoemde F1 coureur [6][7]. Voorts is het narratief in de aandacht geweest door "beroemdheden" te noemen die in de complottheorieën rond de afgevoerde en het Corona-virus geloven [8].

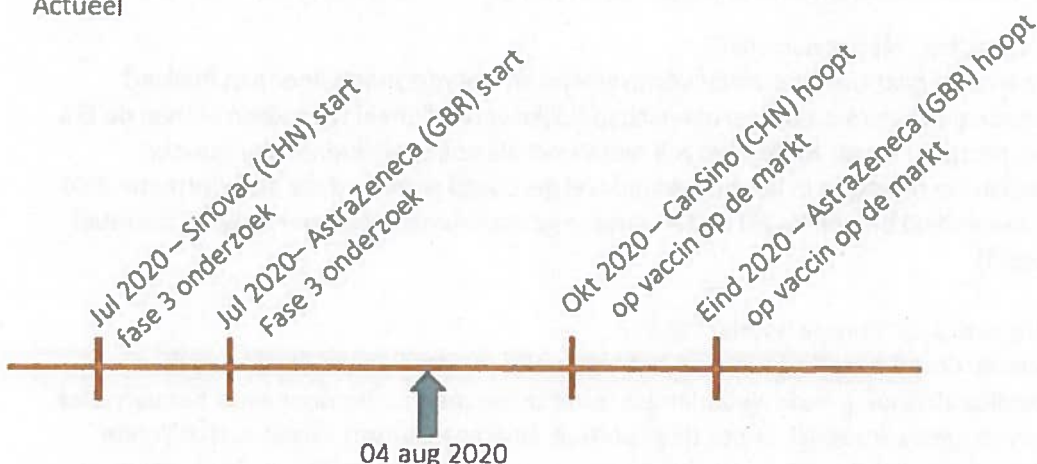
Alternatieve media:

Geen relevante berichten

Sociale media:

De hierboven genoemde afgevoerde heeft zijn kritiek geuit op Twitter [9], evenals de "wilde beweringen" van de genoemde techmiljardair [10].

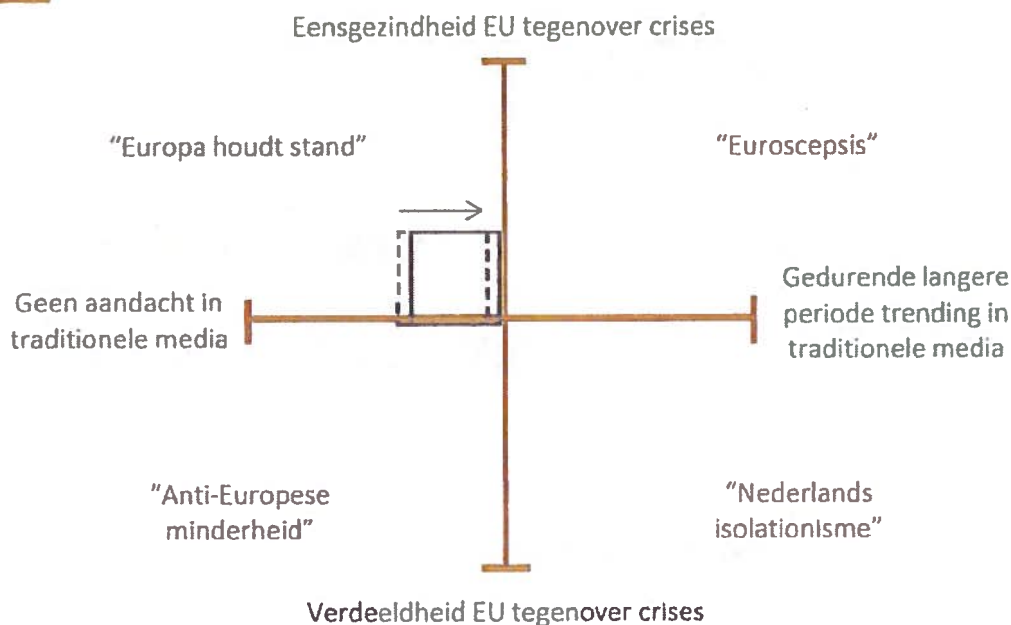
Actueel

- [1] Volkskrant, <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/afgevoerde-laat-zich-uit-over-complottheorieen-ik-hoop-dat-er-een-einde-aan-zal-komen-als-de-mensen-eenmaal-de-feiten-kennen~bf2a207c/> (geraadpleegd op 30-07-2020)
- [2] Telegraaf, <https://www.telegraaf.nl/sport/1996344285/afgevoerde-onder-vuur-na-kritiek-op-vaccin> (geraadpleegd op 03-08-2020).
- [3] CNN, <https://edition.cnn.com/2020/07/29/health/afgevoerde-testing-trnd/index.html> (geraadpleegd op 03-08-2020).
- [4] Business Insider, <https://www.businessinsider.nl/afgevoerde-covid-19-corona-uitspraken/> (geraadpleegd op 03-08-2020).
- [5] Joop, <https://joop.bnnvara.nl/nieuws/afgevoerde-reageert-op-complotdenkers-ik-ben-inderdaad-betrokken-bij-vaccins> (geraadpleegd op 03-08-2020).
- [6] Gpfans.nl <https://www.gpfans.com/nl/artikelen/54864/afgevoerde-reageert-op-ophef-na-kritiek-richting-corona-vaccin-en-afgevoerde> (geraadpleegd op 03-08-2020)
- [7] De Daghelykse Standaard, <https://www.nieuwnieuws.nl/5147942/anti-vaxxer-afgevoerde-is-een-leugenaar/> (geraadpleegd op 03-08-2020).
- [8] NieuwNieuws, <https://www.nieuwnieuws.nl/5147998/afgevoerde-vuk-al-coronacomplotgekkie-instagram-markeert-bericht/> (geraadpleegd op 03-08-2020).
- [9] Gpfans.nl <https://www.gpfans.com/nl/artikelen/54864/afgevoerde-reageert-op-ophef-na-kritiek-richting-corona-vaccin-en-afgevoerde> (geraadpleegd op 03-08-2020)
- [10] Business Insider, <https://www.businessinsider.nl/afgevoerde-covid-19-corona-uitspraken/> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[7] Narratief Rusland vs. Europese Unie

Dit betreft de uitkomst van een kwalitatieve analyse. Derhalve is er geen schaalverdeling zichtbaar op het assenkruis.

Samenvatting van het narratief

Het narratief gaat over het actief verspreiden van desinformatie door aan Rusland gelieerde partijen met als doel maatschappelijke verdeeldheid te creëren binnen de EU. In het narratief wordt Nederland zelf niet direct als doelwit gezien, maar kunnen Nederlandse belangen in het buitenland wel geschaad worden door desinformatie. Ook kan de eenheid binnen de EU op ten duur in gevaar komen. (zie voor volledig narratief bijlage 3)

Huidig scenario "Europa houdt stand"

Russische desinformatie gericht op het tegen elkaar uitspelen van landen vindt nauwelijks doorgang in de Nederlandse traditionele media. Hierdoor vindt het narratief nagenoeg geen draagvlak onder de bevolking. Daarnaast wordt vanuit verschillende EU-landen inmiddels actief gezocht naar een gezamenlijke aanpak van de gevolgen van de COVID-19-crisis. Wel is er een groeiend anti-EU-sentiment waargenomen op verschillende sociale-mediaplatformen omtrent het Europees akkoord over het COVID-19 noodfonds.

Subconclusie

Afgelopen week is het Rusland vs. Europese Unie narratief zich gaan ontwikkelen van het "Europa houdt stand" scenario richting het "Eurosceptis" scenario. Berichten over een vergevorderd Russisch vaccinatieprogramma tegen COVID-19 zijn afgelopen weken overgenomen door diverse nieuwsmedia. Het is waarschijnlijk dat Russische berichtgeving zich de komende periode gaan richten op deze 'overwinning' in de race naar een vaccin. Ook de Russische desinformatie campagnes in Roemenië geven aan dat Rusland de COVID-19 crisis waarschijnlijk verder inzet om de Europese eenheid aan te tasten.

Traditionele media:

Ten eerste heeft de organisatie 'EU vs Desinformatie' een nieuw COVID-19 gerelateerd desinformatie bericht geïdentificeerd, afkomstig van een aan Rusland gelieerde nieuwswebsite. [1] In het nieuwsbericht wordt vooral de nadruk gelegd op de voorsprong die Rusland heeft ten opzichte van het westen in het onderzoek naar een COVID-19 vaccin. Dit bericht is vervolgens door EU vs Desinformatie ontkracht. [2] In de Nederlandse media zijn enkele artikelen gepubliceerd over een mogelijk Russisch vaccinatieprogramma dat komend najaar plaats gaat vinden. [3] [4]

Ten tweede, de Telegraaf berichtte op 2 augustus over een Chinese viroloog die naar Amerika is gevlucht en beweerd dat het COVID-19 virus in een Chinees militair laboratorium is ontwikkeld. Het bericht is niet veel later verwijderd. [5] De oorsprong van het verhaal komt waarschijnlijk uit een interview van Fox News met de viroloog op 10 juli. [6]

Niet-traditionele media:

De EU redactie van de website Politico heeft een groot artikel geschreven over Russische desinformatie campagnes in Roemenië. De verspreiding van desinformatie heeft verstrekende gevolgen voor de Roemeense overheid om de COVID-19 crisis te beheersen. [7] Er heerst namelijk een grote mate van scepsis over de gevaren van COVID-19 binnen de Roemeense samenleving. Een gevolg hiervan is dat het nemen van COVID-19 maatregelen erg impopulair is geworden in de Roemeense politiek uit angst om populariteit te verliezen. Volgens Politico leidt dit tot een ineffectieve aanpak van de crisis.

Daarnaast bericht ook De Dagelijkse Standaard over het bovengenoemde bericht van de Chinese viroloog die beweert dat het COVID-19 virus gemaakt is in een Chinees militair laboratorium. [8]

Alternatieve media:

Geen significante berichtgeving.

Sociale media:

Geen significante berichtgeving.

Actueel

Geen aangekondigde activiteiten.

[1] RIA, <https://ria.ru/20200721/1574653697.html> (geraadpleegd 03-08-2020).

[2] EUvsDesInfo, <https://euvsdisinfo.eu/report/west-loses-race-to-develop-covid-19-vaccine-the-russian-vaccine-against-covid-19-is-ready/> (geraadpleegd 03-08-2020).

[3] RTL Nieuws, <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/buitenland/artikel/5174790/rusland-corona-covid19-virus-vaccin-oktober-vaccineren> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[4] De Volkskrant, <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/russen-pronken-met-eigen-coronavaccin-een-spoel-nik-moment~b6c3794d/> (geraadpleegd 03-08-2020).

[5] De Telegraaf, <https://www.telegraaf.nl/nieuws/357044819/chinese-viroloog-en-klokkenluider-vanuit-schuiladres-vs-corona-komt-uit-militair-lab> (geraadpleegd op 03-08-2020).

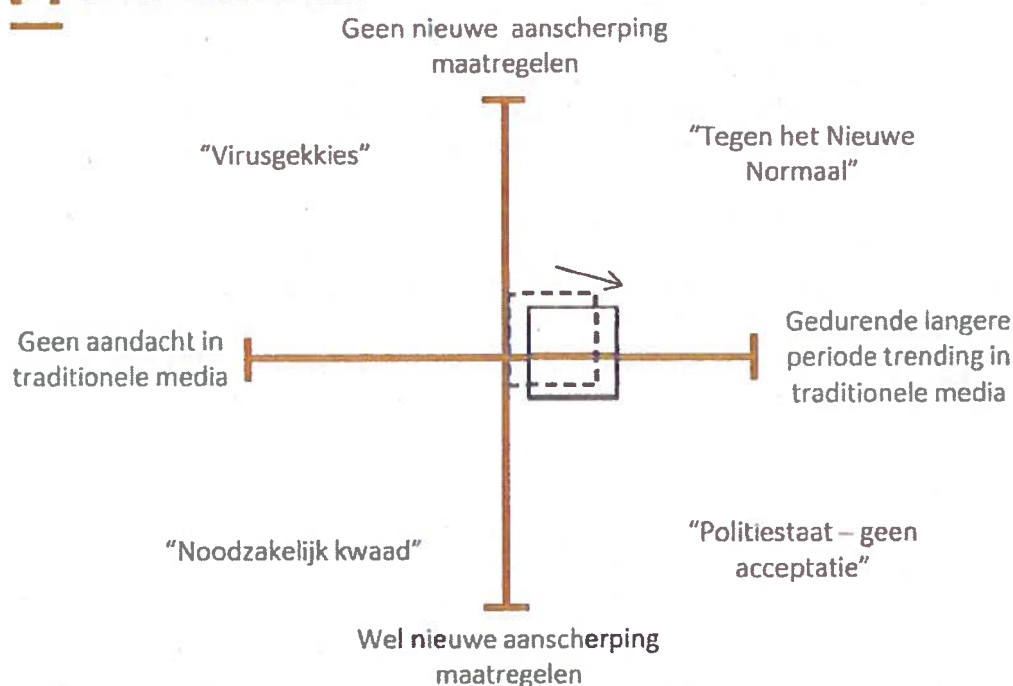
[6] FoxNews, <https://www.foxnews.com/world/chinese-virologist-coronavirus-cover-up-flee-hong-kong-whistleblower> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[7] DDS, <https://www.dagelijksestandaard.nl/2020/08/chinese-viroloog-en-klokkenluider-corona-komt-uit-militair-lab/> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[8] Politico, <https://www.politico.eu/article/as-infections-grow-in-romania-so-does-corona-scepticism/> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[8] Virus-narratief

Dit betreft de uitkomst van een kwalitatieve analyse. Derhalve is er geen schaalverdeling zichtbaar op het assenkruis.

Samenvatting van het narratief

Het narratief gaat over de invloed van pseudowetenschappelijk onderzoek op de publieke opinie over de getroffen maatregelen tegen COVID-19. Onderzoeken van traditionele onderzoeksinstituten worden betwist door actiegroepen die zich baseren op (eigen) pseudowetenschappelijk onderzoek naar het virus. Het narratief omvat alle mis/desinformatie die gebruikt wordt als verzet tegen het huidige COVID-19-beleid. (zie voor volledig narratief bijlage 3).

Huidig scenario "Tegen het Nieuwe Normaal"

De COVID-19-crisis heeft sinds mei 2020 beheersbare proporties aangenomen in Nederland waardoor hernieuwde aanscherping van maatregelen vooralsnog niet nodig is. De aangepaste COVID-19 wetgeving ligt nu bij de Tweede Kamer en zal op zijn vroegst na het zomerreces worden behandeld. Onder de leden van actiegroepen tegen de COVID-19-maatregelen begint een algemeen anti-overheidssentiment op te komen. Dit wordt verder gevoed door de politieke verdeeldheid over het aanscherpen van bestaande COVID-19 maatregelen zoals het uitbreiden van de verplichtstelling van mondkapjes.

Subconclusie

Afgelopen week heeft het Virus-narratief zich verder ontwikkeld binnen het "tegen het nieuwe normaal" scenario. De aanscherping van de plaatselijke mondkapjesplicht gaat waarschijnlijk leiden tot meer weerstand bij de actiegroepen. Daarnaast gaat het recent (tijdelijke) schorsen van de sociale media pagina's van actiegroepen waarschijnlijk leiden tot een verplaatsing van het online verspreiden van alternatieve mediaberichten naar afgeschermdere omgevingen. Het schorsen van de pagina's kan ook mogelijk leiden tot nieuwe aandacht in de traditionele media.

Traditionele media:

Ten eerste is er door verschillende media gerapporteerd over de demonstratie tegen de COVID-19 maatregelen op het Malieveld in Den Haag door de actiegroep Viruswaanzin. Berichtgeving is neutraal tot kritisch. [1] [2]

Ten tweede is ook de tijdelijke opheffing van de Facebookpagina van de actiegroep 'Nee tegen 1,5 meter' behandeld in de traditionele media. [3]

Ten derde is er veel aandacht voor de plannen om de mondkapjesplicht regionaal uit te breiden. [4]

Niet-traditionele media:

Ten eerste publiceerde de Elsevier een artikel over de recente gebeurtenissen waarbij influencers en bekende mensen een rol spelen in het verspreiden complottheorieën. Daarnaast wordt het probleem aangekaart dat het RIVM moeite heeft jongeren te bereiken. De inzet van influencers zou een mogelijke strategie zijn voor de overheid om ook deze groep te bereiken. [5]

Alternatieve media:

Ten eerste is er in op veel alternatieve media websites aandacht besteed aan berichtgeving omtrent de zogenoemde "America's Frontline Doctors". Deze Amerikaanse groep gaven een video vrij waarin zij de werking van hydroxychloroquine promoten. [6] [7] Daarnaast is er ook aandacht voor een vergelijkbare groep 'artsen' die zichzelf "Artsen voor de waarheid" noemen. Deze groep promoot een griepvaccin als mogelijk vaccin tegen COVID-19. [8]

Ten tweede is er ook aandacht besteed aan nationale en internationale bekendheden die openlijk hun twijfels uitten over COVID-19 en de maatregelen die overheden hebben genomen. [9] [10]

Ten derde heeft de Belgische zusterbeweging van Viruswaanzin een bericht naar buiten gebracht waarin zij aangeven de Belgische overheid voor het gerecht te dagen om de huidige COVID-19 maatregelen op te heffen. [11]

Ten vierde was er een artikel op Xandernieuws waar met opmerkelijk harde taal gesuggereerd wordt dat politici en beleidsmakers hun levens riskeren indien zij een nieuwe lockdown opleggen (zie afbeelding 1). [12]

[1] NU.nl, <https://www.nu.nl/den-haag/6068110/twee-aanhoudingen-bij-protest-van-viruswaanzin-op-malieveld.html> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[2] NRC, <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/08/03/vonnis-tegen-viruswaanzin-is-er-een-om-in-te-lijsten-a4007712> (geraadpleegd op 04-08-2020).

[3] NU.nl, <https://www.nu.nl/tech/6057478/nederlandse-groep-die-tegen-15-meter-afstand-is-tijdelijk-van-facebook-af.html> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[4] AD, <https://www.ad.nl/innenland/burgemeesters-willen-invloed-achter-de-voordeur-bij-drukke-feestjes-zijn-waarschijnlijk-a18cdeec/> (geraadpleegd op 32-07-2020).

[5] Elsevier, <https://www.elsevierweekblad.nl/nederland/achtergrond/2020/07/hoe-influencers-complottheorieen-over-het-coronavirus-verspreiden-768534/> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[6] 9ForNews, <https://www.ninefornews.nl/de-persconferentie-waarvan-ze-niet-willen-dat-je-hem-ziet-we-hebben-al-een-geneesmiddel-voor-dit-virus/>

[7] XanderNieuws, <https://www.xandernieuws.net/algemeen/groep-artsen-vs-komt-in-verzet-facebook-bant-hun-17-miljoen-keer-bekeken-video/>

[8] 9ForNews, <https://www.facebook.com/groups/765721220857205/?ref=share> (geraadpleegd op 04-08-2020).

[9] 9ForNews, <https://www.ninefornews.nl/...-do-eerste-internationale-stor-die-vraagtekens-zet-bij-de-motieven-van-onze-regering/> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[10] 9ForNews, <https://www.ninefornews.nl/...-ik-hoef-geen-vaccin-chip-of-biometrisch-fakking-paspoort/> (geraadpleegd op 04-08-2020).

[11] Viruswaanzin BE, <https://www.viruswaanzin.be/post/29-07-hof-van-beroep-brussel> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[12] Xandernieuws, <https://www.xandernieuws.net/algemeen/politici-en-beleidsmakers-riskeren-hun-eigen-levens-als-ze-nieuwe-lockdowns-opleggen/> (geraadpleegd op 31-07-2020).

'Politici en beleidsmakers riskeren hun eigen levens als ze nieuwe lockdowns opleggen'

Post en 30/07/2020

De geschiedenis wijst uit dat als je maar genoeg van veel mensen afpakt, er uiteindelijk altijd een adreanang komt. (Afbelding 3)

Afbelding 1. Kop van artikel op Xandernieuws.

Sociale media:

Ten eerste heeft Viruswaanzin een uitgebreide advertentiecampaane gevoerd in opmaak naar de demonstratie op het Malieveld in Den Haag. De advertenties zijn op verschillende sociale media platforms getoond (zie afbeelding 2). Ook andere actiegroepen zoals 'Nee tegen 1,5 meter' riepen hun leden op om deel te nemen aan de demonstratie. (zie afbeelding 2). [1] Uiteindelijk zijn er volgens NU.nl "een paar duizend" betogers afgekomen op de demonstratie. [2]

Afbelding 2. Links: advertentie van Viruswaanzin voor de demonstratie van 1 augustus op het Malieveld in Den Haag. Rechts: oproep op de Facebookpagina 'Nee tegen Corona maatregelen' om deel te nemen aan de demonstratie.

[1] Nee tegen 1,5 meter, <https://www.facebook.com/groups/242229650519013/> (geraadpleegd op 03-08-2020).

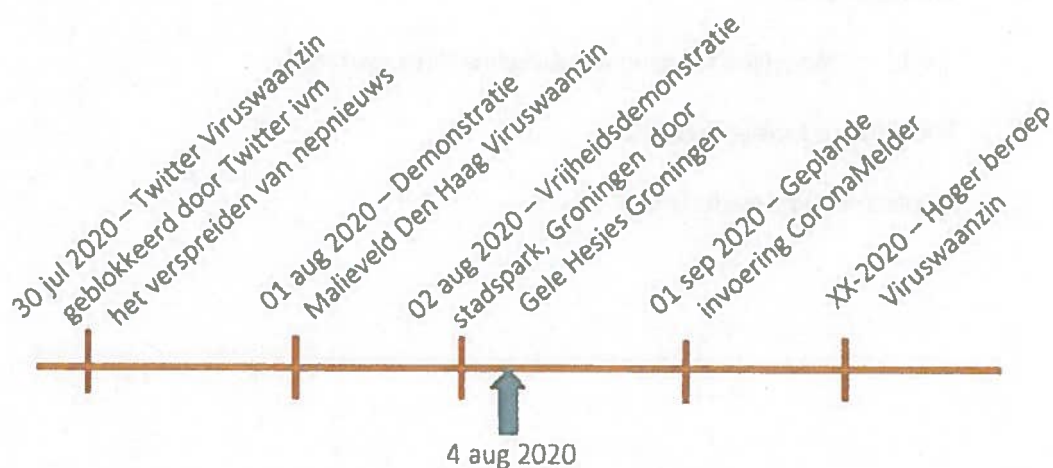
[2] Nu.nl, <https://www.nu.nl/den-haag/606110/twee-aanhoudingen-bij-protest-van-viruswaanzin-op-malieveld.html> (geraadpleegd op 04-08-2020).

Ten tweede werd de Facebookpagina van de actiegroep 'Nee tegen 1,5 meter' tijdelijk offline gehaald door Facebook na het schenden van de regels. Volgens Facebook had de pagina verwezen naar filmpjes die aangemerkt worden als desinformatie. In een reactie hierop heeft de actiegroep een nieuwe pagina gestart met de naam 'Nee tegen Corona maatregelen'. [1] [2] Ook het Twitter account van Viruswaanin is sinds 30 juli geblokkeerd. De actiegroep is vervolgens verder gegaan onder de naam Viruswaarheid. In een persbericht verklaart de groep dat het account geblokkeerd werd wegens het verspreiden van een bericht over de ineffectieve werking van mondkapjes. [3] [4]

Ten derde werd er op de Facebook pagina 'Nee tegen 1,5 meter' het bericht gedeeld van het AD over een oproep van burgemeesters om in de persoonlijke omgeving van mensen te mogen optreden. Onder de leden werd dit gezien als een excuus om zonder reden woningen te mogen binnenvallen en een verdere verschuiving naar een politiestaat. [5]

Actueel:

[1] Verwijzing naar het desbetreffende filmpje: <https://edition.cnn.com/2020/07/28/tech/facebook-youtube-coronavirus/index.html> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[2] Nee tegen 1,5 meter, <https://www.facebook.com/groups/765721220857205/?ref=share> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[3] Viruswaarheid, <https://twitter.com/viruswaarheid/status/128876494321977536> (geraadpleegd op 03-08-2020).

[4] Potkaars, <https://potkaars.nl/blog/2020/7/29/viruswaarheid> (geraadpleegd op 04-08-2020).

[5] Nee tegen 1,5 meter, <https://www.facebook.com/groups/242229650519013/> (geraadpleegd op 03-08-2020).

Bijlagen

- 1. Narratief 5G**
  - 1.1 Mogelijke scenario-ontwikkeling 5G-narratief
- 2. Narratief ██████████**
  - 2.1 Mogelijke scenario-ontwikkeling ██████████ narratief
- 3. Narratief Rusland vs. Europese Unie**
  - 3.1 Mogelijke scenario-ontwikkeling Rusland vs. Europese Unie -narratief
- 4. Narratief Virus**
  - 4.1 Mogelijke scenario-ontwikkeling Virus-narratief
- 5. Middellange termijn scenario's**
- 6. Medialandschap Nederland**

Bijlage 1:

Narratief 5G

Het 5G-narratief is van januari tot eind juni 2020 prominent in de media aanwezig geweest. Het verhaal dat verspreid wordt is dat mensen door 5G vatbaarder zouden zijn voor COVID-19 doordat het immuunsysteem aangetast zou worden. In een andere variant wordt zelfs beweerd dat 5G het virus zelfs zou verspreiden. De oorsprong van dit narratief is nog onduidelijk. Mogelijk is het ontstaan in België of het Verenigd Koninkrijk en van daar uit verder verspreid via sociale media.

In Nederland bestaan meerdere besloten Facebook-groepen waarin mensen die tegen 5G zijn zich hebben verenigd. De grootste hiervan heeft ruim 33.000 leden en is op 24 maart van dit jaar aangemaakt. Daarnaast kwam de stichting 'Stop 5G NL' met enige regelmaat in het nieuws wegens het kort geding dat zij tegen de Nederlandse staat aanspanden. Deze stichting draagt haar narratief ook uit op haar eigen website.

Ondanks dat dit narratief meermaals ontkracht is en het kort geding verloren is, blijven aanhangers van deze theorie overtuigd van het gevaar van 5G. Zij verwijzen hierbij veelvuldig naar (pseudo-)wetenschappers uit de hele wereld die over de gevaren van 5G schrijven. Officiële metingen geven nog altijd geen indicatie dat de straling daadwerkelijk gevaarlijk is of gezondheidsschade op zou leveren.

De stichting heeft aangegeven in hoger beroep te gaan tegen de uitspraak van het kort geding. Alleen indien het hoger beroep wordt gewonnen, is het waarschijnlijk dat het 5G-narratief zal doorbreken in de traditionele media. In dat geval zal het aan invloed winnen, anders dooft het waarschijnlijk uit.

Bijlage 1.1:

Mogelijke scenario-ontwikkeling 5G-narratief

De kernonzekerheden 'voortzetting zendmastbranden' en 'doorbraak in traditionele media' zijn binnen het 5G-narratief tegen elkaar afgezet om tot vier verschillende scenario's te komen. Het dikgedrukte scenario achten wij op dit moment het meest waarschijnlijk.

Scenario "Vandalisme"

Na het verloren hoger beroep vinden gedurende de zomermaanden meerdere zendmastbranden plaats, uit politieonderzoek blijkt dat het nog altijd om eenmansacties gaat. Af en toe ontstaan er tijdelijk en lokaal wat problemen in het communicatienetwerk, maar de uitrol van 5G wordt niet serieus verstoord en de zendmastbranden zorgen in het algemeen voor afkeer tegen anti-5G activisten. Aangezien niemand op grote schaal hinder ondervindt van het nieuwe netwerk is er geen aandacht voor de inhoud van het alternatieve narratief in de traditionele media.

Scenario "5G is niet oké"

De rechter gaat tijdens de behandeling van het hoger beroep mee met de actiegroepen die beweren dat er nog niet voldoende onderzoek is gedaan naar de effecten van 5G-straling op de volksgezondheid. De overheid is daardoor genooddaakt de uitrol van 5G tijdelijk stop te zetten. Daarnaast is deze uitspraak ook het startschot voor een nieuwe golf van zendmastbranden. Traditionele media proberen de rechterlijke uitspraak te doorgronden door regelmatig activisten uit te nodigen voor interviews in kranten en talkshows op TV, hun boodschap heeft door de rechterlijke uitspraak aan legitimiteit gewonnen.

Scenario "Narratief dooft uit"

Nadat de politie een aantal verdachten arresteert komt er vrij abrupt een einde aan de zendmastbranden. De activisten verliezen het hoger beroep en de uitrol van 5G verloopt voorspoedig, waardoor het narratief steeds meer uit beeld verdwijnt. Mensen ervaren geen last van 5G-frequenties en het narratief lijkt daardoor steeds ongeloofwaardiger. De traditionele media heeft totaal geen aandacht meer voor het onderwerp en het narratief zakt weg naar een zeer kleine kring op sociale media waar complottheorieën rondom technologie altijd al rondgaan.

Scenario "Stralingsdebat"

De rechter gaat tijdens de behandeling van het hoger beroep mee met de actiegroepen die beweren dat er nog niet voldoende onderzoek is gedaan naar de effecten van 5G-straling op de volksgezondheid. Dit leidt weliswaar niet tot een toename van het aantal zendmastbranden, maar is wel het startschot voor een breed maatschappelijk debat in de traditionele media over de noodzaak van steeds verdergaande technologie en de impact die dat mogelijk zou kunnen hebben op de volksgezondheid. De anti-5G activisten zijn hierin een vocale groep die regelmatig verschijnen in traditionele media en uitgebreid de kans krijgt haar verhaal te doen.

Bijlage 2

Narratief [REDACTED]

Het [REDACTED] en anti-vaccinatie narratief beweert dat het coronavirus in laboratoria van [REDACTED] is gecreëerd en doelmatig losgelaten zou zijn. Het doel zou zijn om de hele wereldbevolking te onderwerpen aan een vaccinatieprogramma. Bij dit vaccinatieprogramma zouden microchips ingebracht worden die 'de geglobaliseerde elite' in staat stellen om de wereldbevolking te controleren.

In andere varianten wordt aangehaald dat een vaccin als doel heeft de wereldbevolking uit te dunnen (gebaseerd op uitspraken van [REDACTED] over het inperken van de overbevolking), of dat hij dit virus ontworpen zou hebben om veel winst te maken met de verkoop van verplichte vaccins.

De WHO en het RIVM worden genoemd als instanties die afhankelijk zouden zijn van [REDACTED]. Het argument hiervoor is dat [REDACTED] wereldwijd grote hoeveelheden geld investeert in vaccinatieprogramma's en onderzoek.

In Italië riep een parlementslid op tot de vervolging van [REDACTED] door het Internationaal Gerechtshof wegens misdaden tegen de mensheid, wat op internet weer tot een gerucht leidde dat de Italiaanse overheid [REDACTED] zou willen arresteren.

In Nederland zien we in toenemende mate een vermenging tussen groeperingen die zich verzetten tegen de COVID-19-maatregelen en het [REDACTED] narratief. Op diverse manifestaties zien we delen van het [REDACTED] narratief terug komen.

De oorsprong van de informatie die op Nederlandstalige pagina's gedeeld wordt, lijkt afkomstig uit de VS. Het gaat voornamelijk om Amerikaanse video's met Nederlandse ondertiteling. Daarnaast wordt het narratief via sociale media, alternatieve nieuwssites, Stichting VirusWaanZin, Stichting Vaccinvrij, beroemdheden, politici en in sommige Amerikaanse tv-programma's herhaald. Het prominente Russische nieuwsmedium *Russia Today* heeft het verhaal ook verspreid.

Hoewel onbekend is wat de exacte aanhang en verspreiding van dit narratief is in Nederland, valt op dat er sinds 2015 een dalende trend in de vaccinatiegraad zichtbaar is. Waar dit voorheen boven de 95% lag, was dit in 2019 gedaald tot 90-92%. De huidige coronacrisis en het uitzicht op een nieuw, grootschalig vaccinatieprogramma biedt verdere voedingsbodem voor dit soort narratieven.

Bijlage 2.1

Mogelijke scenario-ontwikkeling **antivaccinatie** narratief

De kernonzekerheden 'ontwikkeling vaccin' en 'doorbraak in traditionele media' zijn binnen het **antivaccinatie** narratief tegen elkaar afgezet om tot vier verschillende scenario's te komen. De twee dikgedrukte scenario's achten wij op dit moment het meest waarschijnlijk.

Scenario "Einde crisis in zicht"

De ontwikkeling van een effectief vaccin is in een stroomversnelling geraakt na belangrijke wetenschappelijke ontdekkingen. Hierdoor lijkt het reëel dat er binnen afzienbare tijd een vaccinatieprogramma opgezet kan gaan worden tegen COVID. Het anti-vaccinatie narratief leeft onder de bevolking, maar het weet vooralsnog niet veel aandacht of aanhang te genereren. Daarentegen is in de traditionele media het officiële narratief over hoe het vaccin een einde kan maken aan de COVID-19-crisis dominant.

Scenario "Vaccin gevaarlijker dan virus!"

De ontwikkeling van een effectief vaccin is in een stroomversnelling geraakt na enkele belangrijke wetenschappelijke ontdekkingen. Hierdoor lijkt het reëel dat er binnen afzienbare tijd een vaccinatieprogramma opgezet kan gaan worden tegen COVID-19. Tegelijkertijd zaaien prominente figuren twijfel over bijwerkingen van dit eerste vaccin en dat een alternatief vaccin, dat pas later beschikbaar wordt, aanzienlijk veiliger is. De discussie laait op in de traditionele media. Anti-vaccinatiebewegingen krijgen in de traditionele media volop ruimte om hun alternatief narratief te presenteren. Het aantal aanmeldingen voor het vaccinatieprogramma ligt lager dan verwacht.

Scenario "Onverschilligheid"

Door onvoorziene tegenslagen in de ontwikkeling van een vaccin moet geconcludeerd worden dat een vaccin niet binnen afzienbare tijd beschikbaar zal zijn. De traditionele media en het grote publiek reageren gelaten, de alledaagse situatie verandert immers niet en de aandacht ligt vooral op de andere zijde van deze crisis : de economische schade. Na initiële berichten over het mislukken van de testfase van het vaccin verdwijnt het onderwerp uit de belangstelling. Hierdoor geniet ook het alternatief narratief relatief weinig aandacht in de traditionele media.

Scenario "Vaccinaties geen oplossing"

Door onvoorziene tegenslagen in de ontwikkeling van een vaccin moet geconcludeerd worden dat een vaccin niet binnen afzienbare tijd beschikbaar zal zijn. Na het uitbreken van een tweede golf met bijbehorende tweede lockdown smacht de bevolking naar een oplossing voor de medische en economische malaise waarin het land verkeert. In de traditionele media woedt discussie over de haalbaarheid van een vaccin en ontstaat ruimte voor de vraag of vaccinaties überhaupt nut hebben en niet gewoon gevaarlijke geldverspilling zijn. Dit alternatieve narratief wordt vocaal sterk uitgedragen door bepaalde actiegroepen die hiervoor veel ruimte krijgen in landelijke kranten en talkshows.

Bijlage 3

Narratief Rusland vs. Europese Unie

In het narratief Rusland versus Europese Unie komt naar voren dat de Russische media diverse complottheorieën voeden. Voorbeelden hiervan zijn berichten over het onder druk zetten van kleinere EU-lidstaten door de grotere lidstaten om Russische hulp te weigeren; dat het westen de impact van het COVID-19 virus overdrijft en dat NATO het COVID-19 virus gebruikt als excuus om hun steun aan de Baltische staten te beëindigen. Daarnaast stoken Russische media ook in het [REDACTED] anti-vaccinatie narratief. Wat de Russische media daarmee o.a. proberen aan te tonen is dat Rusland de lidstaten van de EU helpt terwijl de EU/ Europese bondgenoten dat nalaten. Een van de mogelijke doelstellingen kan zijn dat Rusland probeert aan te tonen dat de EU niet in staat is om zijn eigen bevolking te beschermen.

Hoewel er relatief weinig Nederlandstalige desinformatie uit Rusland te vinden is, heeft deze desinformatie indirect weldegelijk invloed op Nederlandse belangen. Met name de internationale organisaties waar Nederland vitale belangen bij heeft, worden geraakt door Russische narratief. Vooral aantasting van het draagvlak onder de Nederlandse bevolking voor EU-lidmaatschap kan door de verspreiding van desinformatie kan in potentie schadelijke gevolgen hebben.

Bijlage 3.1

Mogelijke scenario-ontwikkeling RUS vs. EU-narratief

De kernonzekerheden 'eensgezindheid EU' en 'doorbraak in traditionele media' zijn binnen het Rusland vs Europa-narratief tegen elkaar afgezet om tot vier verschillende scenario's te komen. Het dikgedrukte scenario achten wij op dit moment het meest waarschijnlijk.

Scenario "Europa houdt stand"

De Europese Unie blijkt ondanks de vele crises weerbaarder dan gedacht. Russische desinformatie gericht op het tegen elkaar uitspelen van landen vindt geen doorgang bij traditionele media en is daardoor weinig effectief. Na initiële verdeeldheid weten de Europese leiders eensgezind een akkoord te sluiten dat een stabiel fundament biedt voor herstel in de nabije toekomst. Het draagvlak voor de EU neemt in de Nederlandse samenleving niet significant af.

Scenario "Eurosceptis"

Nederland en overige EU-lidstaten worden gericht beïnvloed door Russische desinformatiecampagnes. In de traditionele media worden op grote schaal narratieven overgenomen die verdeeldheid tussen Europese landen en de vermeende incompetentie van de Europese instanties uitvergrooten. Sommige politici gebruiken de alternatieve narratieven om te scoren onder een euro sceptisch publiek en staan hoog in de peilingen in aanloop naar de verkiezingen. Ondanks kritiek uit de nationale politiek weten de Europese leiders zich te verenigen en een eensgezinde oplossing te vinden voor de crises.

Scenario "Anti-Europese minderheid"

De Europese leiders slagen er niet op tijd in om een gezamenlijke oplossing te vinden voor de huidige crises. Ondanks dat desinformatiecampagnes vanuit Rusland nooit echt het grote publiek hebben gevonden via traditionele media, voelt de Nederlandse regering zich in haar beleid tegenover Europa onder druk gezet door een vocale, anti-Europese minderheid. Ondanks uitgebreide analyses in traditionele media over het nut en belang van de EU voor een handelsland als Nederland klinkt de roep om een 'Nexit' op sociale media en onder politici steeds luider.

Scenario "Nederlands isolationisme"

De Europese leiders slagen er niet in zich te verenigen in een gezamenlijk aanpak om uit de crises te komen. Russische narratieven die de Europese verdeeldheid uitvergrooten gaan op grote schaal rond in Nederland, ook onder traditionele media. Politieke partijen gaan steeds vaker mee met de roep die onder de bevolking rondgaat rondom een Nexit. Op grote schaal wordt gesproken over een terugkeer naar de Gulden, over 'luie Italianen' en 'spilzieke Grieken' en over de noodzaak om de controle terug te vorderen uit Brussel.

Bijlage 4

Narratief Virus

De kern van het Virus-narratief is de wetenschappelijke discussie. Normaal gesproken worden verschillende hypothesen uitvoerig getest en onderworpen aan een peer review voordat deze gepubliceerd worden. Echter, door de grote tijdsdruk vindt er momenteel minder kwaliteitscontrole plaats en vindt de discussie omtrent de validiteit van de hypothesen niet meer plaats achter gesloten deuren. Hierdoor ontstaat er onduidelijkheid in het publieke domein over o.a. de rol van verspreiding door aerosolen, het nut van 1,5 meter afstand houden, wondermiddelen en de vraag of kinderen wel of niet besmettelijk zijn.

Het resultaat hiervan is dat (pseudo)wetenschappelijke onderzoeken continu resultaten publiceren die door de media worden overgenomen en voor waar worden aangenomen. Deze worden vervolgens net zo snel weerlegd door andere (pseudo)wetenschappelijke onderzoeken.

Momenteel is een sterke vermenging zichtbaar van verschillende bewegingen en narratieven rondom een kern van desinformatie omtrent het virus. Stichtingen als VirusWaaizin en Smart Exit presenteren zichzelf als 'alternatief RIVM' en pretenderen wetenschappelijke zekerheid in huis te hebben dat het COVID-virus niet gevaarlijk is, dat er nauwelijks mensen aan overleden zijn en vooral dat de COVID-maatregelen schadelijk zijn voor mensen in plaats van nuttig. Door de maatregelen te *framen* als inperking van 'grondrechten' en aanzet tot een 'politiestaat' vindt men aansluiting van andere anti-overheidsgroeperingen.

Deze combinatie van narratieven en bewegingen heeft zich geuit in een aantal demonstraties, waarbij het uit de hand gelopen protest van 21/06 leidde tot een heftige confrontatie tussen politie en relschoppers. Deze escalatie wordt door de actievoerders en sommige politici gebruikt om het narratief te versterken. Door alle ontstane ophef is VirusWaaizin in de afgelopen weken veelvuldig besproken in de traditionele media en heeft het hierbij herhaaldelijk kans gekregen haar narratief te verspreiden voor een groot publiek.

De grens tussen wetenschappelijk debat en misinformatie is niet altijd scherp in dit narratief, maar duidelijk zichtbaar is dat groeperingen (on)bewust aan de haal gaan met gedeeltelijke, verouderde of niet-relevante informatie om (niet-)handelen m.b.t. COVID-19 te rechtvaardigen. Daarnaast kunnen de tegenstrijdige berichten leiden tot onduidelijkheid/verwarring omtrent de waarheid

Bijlage 4.1

Mogelijke scenario-ontwikkeling Virus-narratief

De kernonzekerheden 'opnieuw aanscherpen maatregelen' en 'doorbraak in traditionele media' zijn binnen het Virus-narratief tegen elkaar afgezet om tot vier verschillende scenario's te komen. Het dikgedrukte scenario achten wij op dit moment het meest waarschijnlijk.

Scenario "Virusgekkies"

Na de laatste ronde van versoepelingen is de COVID-crisis beheersbaar gebleven, een nieuwe aanscherping van maatregelen is niet nodig gebleken. Hierdoor is de aandacht voor alternatieve narratieven omtrent het virus afgenomen en worden groepen als VirusWaanzin weinig serieus meer genomen. In traditionele media wordt enigszins spottend teruggekeken op de protesten van de 'Virusgekkies' tijdens de zomermaanden. Indien er ontwikkelingen zijn rondom COVID wordt de uitleg van het RIVM hierover door traditionele media gecommuniceerd en door het merendeel van de bevolking voor waar aangenomen.

Scenario "Tegen het Nieuwe Normaal"

Na de laatste ronde van versoepelingen blijft de COVID-crisis beheersbaar, een nieuwe aanscherping van maatregelen is niet nodig. De discussie rondom de noodzaak van bepaalde 'basisregels' (anderhalf meter afstand houden) blijft een bron van onrust en wordt sinds de zomer al in twijfel getrokken door actiegroepen en belanghebbende ondernemers voor wie deze regel omzetting betekend. Regelmatig komen aanhangers van dit alternatieve narratief aan het woord in de traditionele media en niet zelden leidt dit tot demonstraties.

Scenario "Noodzakelijke kwaad"

Als gevolg van versoepelingen tijdens de zomermaanden heeft het virus kans gezien om zich te verspreiden in een tweede golf. De overheid ziet zich genoodzaakt de maatregelen opnieuw aan te scherpen om ineenstorting van de zorgcapaciteit te voorkomen. Het RIVM en vooraanstaande virologen kunnen overtuigend aantonen dat het niet naleven van de 'basisregels' tot deze nieuwe uitbraak hebben geleid, waardoor in de traditionele media niet alleen de aandacht voor alternatieve theorieën over het virus is afgenomen, maar deze ook geregeld worden ontkracht.

Scenario "Geen acceptatie"

Na de versoepelingen tijdens de zomermaanden heeft het virus kans gezien om zich te verspreiden in een tweede golf. De overheid ziet zich genoodzaakt een tweede *lockdown* af te kondigen. Toch zijn actiegroepen erin geslaagd de aandacht van traditionele media vast te houden en zwepen zij de bevolking op tegen de nieuwe invoer van maatregelen. De naleving van de tweede *lockdown* is beroerd en de handhaving ervan wordt door actiegroepen op grote schaal in traditionele media afgeschilderd als 'fascistisch' en 'het product van een politiestaat'. Demonstraties en onrusten komen regelmatig voor.

Bijlage 5

Mogelijke scenario's des-/misinformatie algemeen

Onderstaande scenario's zijn gebaseerd op een vast aantal drijvende krachten achter des- en misinformatie. Over deze drijvende krachten worden onderbouwde aannames gedaan, die leiden tot een *baseline* scenario (het meest waarschijnlijke). Vervolgens wijzigen we één van de onzekere aannames om tot een plausibel alternatief scenario te komen. Tot slot wijzigen we een aanname waarvan het zeer onwaarschijnlijk is dat deze zal veranderen om tot een *wild card* scenario te komen.

Scenario "Baseline"

Het bereik van en vertrouwen in de NPO en traditionele media blijft groot. De traditionele media blijven de overheid bovendien steunen, dus zelfs met het uitbreken van een tweede golf in het najaar blijft de grote meerderheid van de Nederlandse bevolking overtuigd van de effectiviteit van de Nederlandse aanpak. De tweede golf wordt tijdig gesignaleerd en blijft beheersbaar. De verslapping rondom het naleven van coronamaatregelen zet door. In aanloop naar de verkiezingen groeit de invloed van des- en misinformatie op bestaande maatschappelijke spanningen met als doel het politieke debat op scherp te zetten. Politici en beroemdheden zijn dan ook steeds vaker verspreiders van des- en misinformatie.

Scenario "Plausible alternative"

Het bereik van en vertrouwen in de NPO en traditionele media blijft groot. De traditionele media blijven de overheid bovendien steunen, dus zelf met het uitbreken van een tweede golf in het najaar blijft de grote meerderheid van de Nederlandse bevolking overtuigd van de effectiviteit van de Nederlandse aanpak. De tweede golf wordt tijdig gesignaleerd en blijft beheersbaar. De verslapping rondom het naleven van coronamaatregelen door een deel van de bevolking leidt tot afkeer bij de rest van de Nederlanders. De voor- en tegenstanders van maatregelen komen rechtlijnig tegenover elkaar te staan, wat de samenleving sterk polariseert. In aanloop naar de verkiezingen groeit de invloed van des- en misinformatie op bestaande maatschappelijke spanningen met als doel het politieke debat op scherp te zetten. Politici en beroemdheden zijn dan ook steeds vaker verspreiders van des- en misinformatie.

Scenario "Wild Card"

Het algemene bereik van de NPO en traditionele media blijft groot. Een grote meerderheid van de Nederlandse bevolking verneemt via deze kanalen het officiële narratief. In de loop van de zomer vindt een doorbraak plaats in de zoektocht naar een effectief vaccin, waardoor het realistisch wordt dat deze in het najaar beschikbaar komt. Er is veel onduidelijkheid omtrent de veiligheid, de werking en de beschikbaarheid van het vaccin. Des- en misinformatie narratieven van verschillende bronnen (anti-vaxx, niet-Europese statelijke actoren, complottheoretici) spelen in op deze onzekerheid. Het resultaat hiervan is dat de Nederlandse bevolking weinig animo heeft om gebruik te maken van het ontwikkelde vaccin.

Bijlage 6

Medialandschap in Nederland [1]

LIMC hanteert drie verschillende categorieën media binnen het Nederlandse medialandschap: Traditionele media, Niet-traditionele media en Alternatieve media.

Traditionele nieuwsmedia: Bedrijven en organisaties die vanuit journalistiek oogpunt nieuws en/of actualiteiten aanbieden, gebruik makend van de journalistieke principes van hoor en wederhoor. Deze nieuwsmedia zijn vaak wel gelieerd aan een bepaalde politieke kleur, maar rapporteren wel genuanceerd.

Niet traditionele media: Nieuwsmedia die niet algemeen nieuws en/of actualiteiten aanbieden, maar bijvoorbeeld specifiek over een bepaald onderwerp of vanuit een bepaalde blik op de wereld. Deze nieuwsmedia kunnen minder genuanceerd zijn dan traditionele nieuwsmedia, of volledig ongenueanceerd.

Alternatieve media: Bronnen die een alternatieve zienswijze bieden dan de (niet) traditionele media.

Traditionele media

- Algemeen Dagblad (AD)	- NRC
- De Telegraaf	- NU
- De Volkskrant	- Reformatorisch Dagblad
- Het Financieel Dagblad	- RTL Nieuws
- Het Parool	- Trouw
- Metronieuws	- Tweakers
- Nederlands Dagblad	- NOS

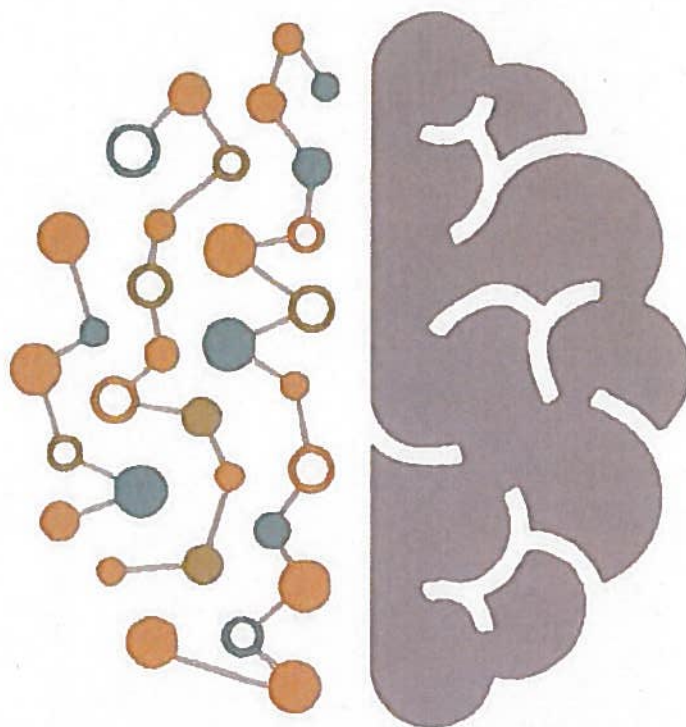
Niet-traditionele media

- De Dagelijkse Standaard	- Joop
- Dumpert	- Libelle
- Elsevier	- LINDA.
- Geenstijl	- Shownieuws
- Hart van Nederland	- Vrij Nederland
- In de Buurt	

Alternatieve media

- Actiegroep Containment Nu	- Stichting Vaccinvrij
- Boublog	- Stop 5G NL
- Café Weltschmerz	- The Post Online
- Common Sense TV	- Veren of Lood
- [REDACTED]	- VirusWaanzin
- Frontnieuws	- WantToKnow
- Nationale bond tegen overheidszaken	- Welingelichte Kringen
- Ongehoord Nederland	- Xandernieuws
- Saltmines	

[1] LIMC weekly update brief 20200622 Medialandschap

LIMC

LAND INFORMATION MANOEUVRE CENTRE

@

CONTACT US

 Lkol Tonnetkazerne
Eperweg 149
8084 HE 't Harde
Gebouw 230

@ limc@mindef.nl

